

Nr 125.

Av herrar **Sandén** och **Myrdal**, om utredning rörande beredande av bättre skydd och vård åt utomäktenskapliga barn och deras mödrar.

I en motion, nyss framburen av oss i denna kammare, ha vi hemställt, att riksdagen måtte bevilja ett anslag av 32,000 kronor för genomförandet av en statistisk undersökning, belysande de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning, deras vård och uppfostran, föräldrarnas ekonomiska och sociala villkor samt vissa andra därmed sammanhängande förhållanden, ävensom anhålla, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt socialstyrelsen att verkställa denna utredning. Såsom vi i nämnda motion sökt visa, är en sådan undersöknings verkställande nödvändig såsom grundval för den allsidiga och förutsättningslösa omprövning av de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning, som riksdagen år 1936, alltså för tvenne år sedan, begärde, men som ännu icke kommit till stånd. Den är emellertid därutöver erforderlig för planläggandet av de samhälleliga åtgärder i syfte att bättre skydda och vårda dessa socialt missgynnade barn och deras mödrar, varom förslag skall framställas i denna motion.

Innan vi ingå på motiveringen och förslaget till sistnämnda åtgärder, vilja vi något beröra den rättsfråga, varom riksdagen begärt utredning. Vi tillhöra icke dem, som underskatta vikten av att de utomäktenskapliga barnen, såvitt möjligt är, snarast givas samma rättsliga ställning till sina föräldrar som andra barn. "Det finnes inga oäkta barn, blott oäkta föräldrar", har det med rätta sagts. Vi böra i Sverige icke töva att förbereda oss att snarast genomföra denna rättsreform, som även bringar vår rättsordning på denna punkt i närmare samklang med de regler, som gälla i våra skandinaviska grannländer. Därmed skall icke vara förnekat, att frågan är svår och kräver noggrann utredning. Det är just i syfte att nå en fast kunskapsgrundval för reformens genomförande, som vi väckt nyssnämnda motion.

Men även den, som i likhet med oss hyser denna inställning till här förevarande rättsfråga — och naturligtvis i än högre grad de många, som anse sig ha skäl att härutinnan stå avvisande eller mera tvekan — måste säga sig, att än viktigare är dock, att samhället med allvar griper sig an huvudfrågan, som gäller den svaga ställning socialt och ekonomiskt, vari dessa barn och deras mödrar — oavsett lösningen av ifrågavarande rättsfråga — befinna sig. Man kan nämligen icke förbise, att — även om tillsvidare mera noggrann kunskap i dessa förhållanden saknas — man likväl har skäl att antaga, att blott ett fåtal av fäderna till utomäktenskapliga barn befinna sig i sådant läge, att en utvidgad arvs- och namnrätt skulle vara av mera väsentlig betydelse för barn och moder.

Härjämte tillkommer, att en viss del av just dessa fäder redan under nuvarande förhållanden funnit sig föranlåtna att på olika sätt tillgodose även det utomäktenskapliga barnet. Den rättsliga reformen kommer att ha sin synnerligen viktiga innebörd principiellt och rent mänskligt. En urgammal orättvisa skall vara avförd från vår lagstiftning. Ekonomiskt och socialt torde emellertid måhända större delen — och sannolikt den svagast ställda delen — av de utomäktenskapliga barnen icke därigenom mycket, om ens alls, få sitt läge förbättrat. Utöver den rättsliga reformen krävas fördenskull ekonomiska och sociala åtgärder.

En sådan, synnerligen viktig ekonomisk reform genomfördes vid fjolårets riksdag, då förslaget om bidragsförskott godtogs. Härigenom tillförsäkras det utomäktenskapliga barnet och dess moder en viss fast, om ock än så länge i talrika fall jämförelsevis svag ekonomisk grundval. Genom den likaledes vid fjolårets riksdag beslutade mödrahjälpen har möjlighet skapats för barnavårdsnämnderna att intill ett belopp av 300 kronor (plus den ordinärt utgående moderskapspenningen å 75 kronor) bistraäcka kvinna, som i samband med havandeskap och barnsörod befinner sig i nöd. Den allmänna betydelsen av dessa stora reformer kan näppeligen överskattas. Vi äro även fullt medvetna om, att den allmänt skeende humaniseringen, förbättringen och utbyggnaden av samhällets socialvård och socialpolitik, som alltmera fått en barnavärnande, familjesocial inriktning, i sin mån kommer även de utomäktenskapliga barnen och deras mödrar till godo.

Det är emellertid vår övertygelse, att dessa ekonomiska hjälpåtgärder av skilda slag behöva kompletteras genom vissa socialpolitiska åtgärder, direkt inriktade på att i nedan närmare angivna hänseenden förbättra de utomäktenskapliga barnens uppväxtvillkor.

Innan vi gå att närmare redogöra för våra önskemål, vilja vi — för att åtminstone ha i grova drag antytt problemets beskaffenhet, betydelse och storleksordning — erinna om, att i Sverige mer än 10,000 barn årligen födas utom äktenskapet. Den andel av samtliga levande födda barn, som fötts utom äktenskapet, har under perioden 1926—1936 varierat mellan 16,35 proc. och 12,93 proc. En viss mindre del av föräldrarna till dessa barn sammanleva visserligen utan vigsel såsom äkta makar; en viss, sannolikt något större del av barnen kommer i efterhand att legaliseras genom att föräldrarna sedermera ingå äktenskap; åter en viss del av barnen kommer att bringas in i en fullständig familj genom att den av föräldrarna, som har vårdnaden om barnet, ingår äktenskap med en annan person än barnets fader respektive moder och därvid medtager barnet i äktenskapet. I samtliga dessa fall — vilkas vanlighet icke är närmare känd — blir barnet medlem av en fullständig familj. I övriga fall behåller modern ibland ensam vårdnaden om barnet; kanske oftast — ej heller härom föreligger emellertid mera säker kunskap — blir hon tvungen att lämna barnet ifrån sig. Barnet intages då antingen på en anstalt av ett eller annat slag eller

kommer till fosterföräldrar. I sistnämnda fall kunna dessa i högre eller lägre grad taga en verklig föräldraställning till barnet, eventuellt adoptera det. — För en planmässig socialpolitik i avseende å de utomäktenskapliga barnen erfordras, såsom redan framhållits, en statistisk undersökning, som klargör barnens öde i bland annat här angivna hänseenden.

Allmänt kan man nu till en början spåra de utomäktenskapliga barnens sämre uppväxtvillkor i de väsentligt högre genomsnittstalen för spädbarnsdödlighet, som dessa barn förete. Döda i första levnadsåret på 1,000 levande födda barn utgjorde 1934 beträffande de i äktenskap födda 44,0 men beträffande de utom äktenskap födda 65,7; under den sist redovisade femårsperioden, 1926—1930, blevo dessa tal 54,7 och 72,7. Det bör i detta sammanhang även påminnas, att ett proportionsvis mycket större antal fosterfördrivningar företagas av ogifta kvinnor.

Den kännedom, vi äga om de utomäktenskapliga barnens och deras mödrars svåra läge, grundar sig emellertid tillsvidare på framförallt den mera allmänna uppfattning, som socialarbetare och andra socialt verksamma personer vunnit i sitt praktiska arbete.

*

Vi komma nu till frågan om vad som ytterligare kan och bör göras för hjälp åt de utomäktenskapliga barnen och deras mödrar. För en verkligt planmässig socialpolitik på här berörda område kräves visserligen ingående utredning, och genomförandet av den statistiska undersökning, vi i den tidigare nämnda motionen föreslagit, kommer att skapa helt andra förutsättningar att bedöma denna fråga. I vissa hänseenden synas oss dock linjerna för en dylik socialpolitik ligga tämligen klara.

Dessbättre kunna vi utgå från en mycket enigt omfattad mening, att samhällets strävanden i första hand böra gå ut på att skapa möjligheter för därtill ägnade mödrar att få behålla sina barn hos sig. Är modern sysselsatt med husligt arbete i annans tjänst kan, i synnerhet på landsbygden, denna fråga stundom lösas enkelt nog.

För de allra flesta mödrar, i synnerhet i städerna, är det emellertid för närvarande omöjligt. Detta gäller nära nog utan undantag de ensamma mödrar, som hava yrkesarbete utom hemmet och därför icke kunna ägna hela dagen åt barnets omvårdnad. Att avstå från allt arbete utom barnets skötsel skulle ju även innebära ett slöseri med hennes arbetskraft i det flertal fall, då hon bara har ett barn. För att en sådan ensam, mindre bemedlad moder, som givetvis icke kan hålla sig med hembitråde, skall kunna lyckas i sin uppmuntransvärda föresats att trots yrkesarbete behålla sitt barn hos sig, behöver hon framförallt en *särskild bostadsform*, som vanligen icke förekommer på hyresmarknaden. I

anknytning till bostaden måste nämligen på kooperativ väg dagvård vara anordnad för barnet.

Sådana hem för ensamma mödrar och deras barn, där denna ofullständiga familj kan finna en hemform åtminstone till dess barnet kommer i skolåldern och helst längre, hava även här och var tillskapats på enskilt initiativ — vi hänvisa till Ehnska stiftelsen här i Stockholm såsom ett efterföljansvärt exempel — men de äro ej på långt när tillräckliga för behovet. Vi anse därför, att statsmakterna, efter sorgfällig utredning och planläggning, skola taga initiativet till åstadkommande i tillräcklig mängd av sådana institutioner, vilka *icke* böra få karaktären av anstalter inom den *nuvarande* offentliga barnavården. Då det här icke heller bör bli fråga om byggandet av en mängd nya vanliga miniatyrlägenheter — varav vi ju hava ett övermått med hänsyn till den höjda bostadsstandarderna för familjerna, som vi eftersträva — utan om frambringandet av bostadskomplex, innehållande bostäder av särskild typ, vilken icke förefinnes inom bostadsbeståndet i tillnärmelsevis den omfattning, som nu och framdeles motsvarar behovet av så differentierade bostäder, kunna mot ett offentligt stödjande av denna verksamhet ej de invändningar resas ur bostadsproduktionsynpunkt, som allmänt kunna anföras mot produktion med offentligt stöd av ett rum och kökslägenheter. En sådan verksamhet skulle även i högsta grad vara en social investering, som ej blott frälste många ogifta mödrar från den hårda nödvändigheten att skiljas från det barn, de under särskilt bekymmersfulla förhållanden fått bära fram, utan även säkrade lyckligare uppväxtförhållanden åt dessa barn. — De här ifrågavarande mera kollektivt anordnade bostadskomplexen borde givetvis stå öppna för änkor och fränskilda hustrur med barn, en kategori av ofullständiga familjer, som står inför samma problem.

Även om samhället på denna väg skulle kunna möjliggöra för ogifta mödrar att i väsentligt större utsträckning än för närvarande behålla sina barn hos sig, om de vilja eller eljest kunna, är det uppenbart för den med dessa sociala problem något förtrogne att i det kanske övervägande flertalet fall måste det dock bliva en skilsmässa mellan moder och barn. Frågan är då, vart barnet skall taga vägen.

I detta hänseende råder det ävenledes enighet bland de på området sakkunniga, att barnet om möjligt bör givas ett verkligt hem och ej hamna på en anstalt. Med hänsyn till det förhållandevis mycket stora antal äktenskap, varinom makarna ofrivilligt måste försaka glädjen att ha egna barn — befolkningskommissionen gör i sitt Betänkande i sexualfrågan (Stat. off. utr. 1936: 59), visserligen under starka reservationer, för att åskådliggöra storleksordningen av den ofrivilliga steriliteten det antagandet "att 10 proc. av alla äktenskap bliva ofrivilligt barnlösa, 7,5 proc. få blott ett barn och nya 5 proc. blott två barn" — borde det synas föreligga goda möjligheter att skaffa verkliga hem åt de hemlösa barn, det här gäller. Kommissionen framhåller också efter att

ha redogjort för de skäl, som tala för att barn i en familj bidra till äkten- skaplig stabilitet och att de ensamma barnens fostran och utveckling lätt veder- vågas: "Vid fall av sterilitet i äktenskapet kunna för makarnas del åtminstone delvis och — vid sterilitet efter ett eller två barns födelser — för barnens del helt de därmed förbundna psykiska farorna undanröjas genom upptagandet av fosterbarn; i helt barnlösa äktenskap borde därvid ej blott, såsom nu ofta sker, ett barn utan minst två upptagas i familjen. Därigenom kunna även föräldra- lösa barn beredas verkliga hem."

Strävandet måste här vara att noga tillse, att de utomäktenskapliga barnen komma till fosterföräldrar, som äro beredda att taga dem som sina egna och som bjuda dem ett riktigt gott hem. I vissa delar av Förenta Staterna och Canada har genom där verksamma organs ansträngningar en rörelse uppstått, varigenom denna fosterbarnsplacering kommit att med de bästa resultat organiseras på ett rationellt sätt. Man har praktiskt taget kunnat avskaffa barnhemmen och likaså utackordering av barn till föräldrar, som lägga mera ekonomiska synpunkter på fosterbarnets upptagande; man har i stort sett kunnat ge alla barn verkliga hem, där de blivit upptagna såsom egna av andra än ekonomiska skäl. Däremot har man för de späda barnen upprättat upptagningshem, utrustade med hygie- nisk, psykologisk och familjesocial expertis. Varje placeringsfråga behandlas individuellt och med stor noggrannhet, varvid man lägger vikt vid att noga undersöka beskaffenheten av det hem, som erbjudes. Å andra sidan bli de enskilda hemmen mera intresserade av och känna sig tryggare vid fosterbarns- upptagning genom de hygieniska och psykologiska utlåtanden rörande barnen, som förebringas från upptagningshemmen. Genom att på detta vis rationellt sammanbringa det sociala intresse för frågan, som överallt finnes, med de barn- lösa makarnas eget intresse att kunna bilda fullständiga familjer med barn, har hela fosterbarnsfrågan i dessa stater bringats i ett nytt läge.

I vårt land har även, därom äro vi väl medvetna, stora framsteg gjorts från den tid, då det allmänt ej blott var fråga om utackordering utan även bort- auktionering av barnen tillsammans med sinnessjuka och andra, som det då hette, hjon till den, som tog dem för lägsta priset. Barnavårdsnämnderna ut- rätta nu ett värdefullt arbete och barnavårdsombuden, som finnas i så gott som samtliga län och genom vilka inventeringen av fosterbarnshemmen påbörjats, ha en stor uppgift att fylla. Fosterbarnsvården borde emellertid trots vad som utförts underkastas en allvarlig översyn. Den nuvarande inspektionen saknar organisatorisk fasthet och är långt ifrån tillräcklig. Fattigvårds- och barna- vårds konsulenter kunna endast undantagsvis och då särskilda omständigheter så påkalla ägna sin tid åt detta arbetsområde. Barnavårdsombuden räkka heller icke till för en fortlöpande kontroll, och barnavårdsnämnderna, som endast undantagsvis ha för ändamålet avsedd arbetskraft till förfogande, ingripa i regel endast, då anmälan om vanvård föreligger. Att sådana anmälningar relativt sällan förekomma kan icke tolkas som ett bevis för att allt är väl beställt.

Snarare torde detta bero på ett i och för sig gott lynnesdrag hos svenskarna, som icke gärna vidtaga åtgärder, vilka kunna medföra fiendskap mellan grannar och vänner.

För att tillförsäkra de utomäktenskapliga barnen en kvalificerad vård och för att undvika komplikationer, som eljest lätt kunna uppstå, borde eventuella fosterföräldrars förutsättningar för omhändertagande av fosterbarn alltså undersökas grundligare än vad nu sker. Nu spelar den månatliga ersättning, som utbetalas för så gott som varje fosterbarn, en betydande roll. I alltför många hem mottagas barn endast därför, att hemmet behöver ett ekonomiskt tillskott. I andra hem räknar man ej endast med ersättningen utan också med möjligheten att genom fosterbarnet erhålla en liten "dräng" eller en liten "piga", som vid sidan av skolgången får utföra en del arbete i hem och ladugård. Detta kan ofta utan risk gå för sig, men ingen vet, vilka arbetsprestationer, som ibland avkrävas ett av välviljan starkt beroende barn. Det är slutligen icke säkert, att ett välbärgat hem är lämpligt som fosterhem. Lämpligheten beror ytterst på fosterföräldrarnas förmåga att förstå barnets psyke och på hemmets andliga atmosfär. Inte minst på dessa områden borde närmare undersökningar verkställas, innan barn utackorderas.

För enskilda förlossningshem fordras sedan några år tillbaka driftstillstånd, som meddelas av medicinalstyrelsen. Blivande mödrar äro, även om många av dem ha det svårt, icke så värlösa som minderåriga barn. Är koncessionsförfarandet påkallat i fråga om förlossningshem, synes det oss lika nödvändigt i fråga om hem, som mottaga fosterbarn. Anmärkningen, att en sådan prövning kan vålla besvärligheter av skilda slag, bl. a. då det gäller att utplacera de utomäktenskapliga barnen, väger fjäderlätt mot samhällets eget intresse, att barnen tillförsäkras sådan vård och uppfostran, att de såsom vuxna bli goda och ansvarsställande medborgare. För övrigt är det uppenbart, att de utomäktenskapliga barnen från samhällets sida böra åtnjuta minst samma intresse som åldringar och arbetsoförmögna.

Vi anse således skäl föreligga för en utredning om ytterligare rationalisering av fosterbarnsplaceringen. Denna rationalisering bör hava i sikte önskemålet, att barnen böra få verkliga föräldrahem. Så stor som skaran av äktenskap utan egna barn är, borde, om makarnas välförstådda intresse att berika och fullständiga sina hem genom barn väcktes medelst upplysning och om samtidigt fosterbarnsplaceringen bättre organiserades, ett sådant tillstånd kunna skapas, att utomäktenskapliga barn ej längre vore så missgynnade som för närvarande.

Vi ha pekat på två väsentliga linjer, efter vilka enligt vår mening strävandena att bättre skydda och vårda de utomäktenskapliga barnen och deras mödrar böra framgå. Måhända skall den utredning, varom vi hemställa, visa, att syftet jämväl bör främjas genom andra reformer. Utredningen synes oss lämpligen

böra bedrivas i visst samband med den utredning om de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning, som av 1936 års riksdag begärts men ännu icke i verklig mening begynts.

På grund av vad här anförts få vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning rörande samhälleligt stöd för grundandet av bostadshem för ogifta mödrar, frånskilda hustrur och änkor med barn samt en förbättrad organisation av fosterbarnsplaceringen jämte ock i övrigt samhälleliga åtgärder av beskaffenhet att planmässigt föra till bättre skydd och vård av utomäktenskapliga barn och deras mödrar.

Stockholm den 22 januari 1938.

J. Sandén.

Gunnar Myrdal.
